

Asia: OM 8/41/2015

Oikeusprosessien keventäminen

1. Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry (jäljempänä Tuomariliitto) kannattaa sinänsä työryhmän mietinnön lähtökohtana olevaa tavoitetta nopeuttaa oikeusprosesseja ja edistää tuomioistuinten keskittymistä ydintehtäviinsä. Tässä tarkoituksessa myös keinojen etsiminen oikeusprosessien keventämiseksi on perusteltua. Sen sijaan keventämistä ei saisi ohjata vain säästöjen tavoittelu. Tuomariliitto korostaa, että tuomioistuinten perustehtävä on perustuslain 21 §:ssä jokaiselle taatun oikeusturvan antaminen. Sen vuoksi oikeusprosessien keventämisessä ensisijaisena tavoitteena tulisi olla prosessin järjestyminen niin, että oikeusturvaa parannetaan.

Tuomariliitto toteaa, että mietinnössä mainituista keventämistoimista ainoa merkittäviä säästöjä tuova toimenpide olisi lautamieskokoonpanoista luopuminen kokonaan. Mietinnössä ei kuitenkaan ole käsitelty lainkaan kysymystä lautamieskokoonpanosta luopumisesta, vaan on ainoastaan ehdotettu yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista, mikä käytännössä johtaisi lautamieskokoonpanon käytön vähentymiseen. Tämä ilmeisesti johtuu siitä, että työryhmän toimeksianto ei ole käsittänyt lautamiesjärjestelmästä luopumista. Muiden ehdotettujen toimien säästövaikutus on marginaalinen tai vaikeasti arvioitavissa.

Tuomariliitto on 17.3.2016 antanut lausunnon 11.1.2016 päivätystä samaa aihepiiriä käsittelevästä arviomuistiosta, jonka olivat laatineet lainsäädäntöneuvokset Jaakko Rautio ja Ville Hinkkanen. Tässä lausunnossa viittauksilla aikaisempaan lausuntoon tarkoitetaan tuota lausuntoa.

2. Kokoonpanosäännökset

a) Lausuntonne käräjäoikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Lautamiesjärjestelmästä luovuttava kokonaan

Tuomariliitto kannattaa ensisijaisesti lautamiesjärjestelmästä luopumista kokonaan ja siitä saatujen säästöjen kohdentamista vahvennettuihin kokoonpanoihin. Ne seikat, joiden on aikoinaan katsottu keskeisesti puoltavan lautamiesjärjestelmää, ovat menettäneet merkityksensä. Lautamiesten käyttö ei ole perusteltua oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeissa asioissa taikka laajoissa ja monimutkaisissa asioissa, koska lautamiehillä ei ole niiden ratkaisemisen edellyttämää erityisosaamista. Oikeusturva toteutuu parhaiten, kun oikeudellisesti tai näytöllisesti vaikeat asiat taikka laajat ja monimutkaiset asiat ratkaistaan käräjäoikeuksissa usean ammattituomarin kokoonpanossa.

Mikäli lautamiesjärjestelmä halutaan säilyttää, lautamiesten valintatapa pitäisi arvioida uudelleen, koska se on riippumattomuuden kannalta ongelmallinen, mihin myös eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota toistuvasti.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivallan laajentaminen

Mikäli lautamiesjärjestelmästä ei luovuta kokonaan, lautamiesten käytön vähentäminen esitetyllä tavalla laajentamalla yhden tuomarin toimivaltaa uusiin asioihin on perusteltua ja kehitystä oikeaan suuntaan.

Sen sijaan Tuomariliitto ei pidä perusteltuna, että yhden tuomarin toimivalta tehtäisiin ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §n 2 momentissa riippuvaiseksi siitä, että kukaan asianomistajista tai vastaajista ei pidä asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa tarpeellisena.

Lisäksi ehdotetun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentin valossa lautamieskokoonpanon suhde niin kahden tuomarin kokoonpanoon kuin kolmen tuomarin kokoonpanoonkin jää epäselväksi. Ehdotetun 2 luvun 11 §:n muutoksen jälkeen viimeksi mainittu säännös mahdollistaisi käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanon vahventamisen kahden tuomarin kokoonpanoksi, mutta ehdotetun 2 luvun 6 §:n 2 momentin sanamuodon mukaan asianomistajilla ja vastaajilla näyttäisi olevan momentissa tarkoitetuissa tilanteissa oikeus vaatia asian käsittelemistä lautamieskokoonpanossa. Viimeksi mainitun säännöksen suhdetta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen lautamieskokoonpanon asemesta mahdollistavaan saman luvun 1 §:n 2 momenttiin ei ole perusteluissa pohdittu, mutta säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa lausuttua (s. 62) voidaan kyllä tulkita niin, että tuomioistuimien voisi näissäkin tilanteissa päättää kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä lautamieskokoonpanon sijasta. Varsin nurinkuriselta tuntuukin, että asianomistajilla ja vastaajilla olisi oikeus 2 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa vaatia juuri lautamieskokoonpanon käyttämistä, kolmen tuomarin kokoonpano sivuuttaen, vaikka viimeksi mainittu on kokoonpanohierarkiassa lautamieskokoonpanoa vahvempi. Mikäli tarkoitus siis on, että asianomistajilla ja vastaajilla olisi oikeus vaatia täysilukuista kokoonpanoa (eli joko lautamieskokoonpanoa tai kolmen tuomarin kokoonpanoa), säännös tulisi myös kirjoittaa niin. Toinen mahdollisuus olisi kirjoittaa säännös niin, että yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan käyttää, jos kukaan asianosaisista ei sitä vastusta. Kummassakin tapauksessa seurauksena olisi se, että

tuomioistuin ratkaisisi, mitä täysilukuista kokoonpanoa jutussa käytetään, jos siinä on käytettävä täysilukuista kokoonpanoa.

Ongelmalliselta ehdotettu sääntely vaikuttaa myös sikäli, että tosiasiasa kahden tuomarin kokoonpano on selkeästi vahvempi kuin lautamieskokoonpano, mutta kun siinä olisi kysymys yhden tuomarin kokoonpanon vahventamisesta, rajat sen käyttämiselle olisivat tiukemmat kuin lautamieskokoonpanon käyttämiselle ja oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa sitä voitaisiin käyttää vain kaikkien asianomistajien ja vastaajien suostuessa yhden tuomarin kokoonpanon käyttämiseen.

Mainitun suostumuselementin osalta on ristiriitaista, ettei syyttäjällä, joka valvoo rikosasioissa julkista etua ja johon nähden asianomistajilla on toissijainen syyteoikeus, olisi puhevaltaa kokoonpanokysymyksissä, kun sellainen olisi muilla asianosaisilla riippumatta siitä, kuinka vähäinen heidän osuutensa jutussa olisi. Mietinnön perusteluissa tätä kysymystä ei ole lainkaan käsitelty, joten epäselväksi jää, millä perusteilla ehdotettuun järjestelyyn on päädytty. Mikäli ehdotuksen mukainen suostumuselementti tuodaan kokoonpanosäännöksiin vastoin Tuomariliiton näkemystä, niin suostumusta olisi perusteltua edellyttää myös syyttäjältä.

Tuomariliitto katsoo, ettei kokoonpanon valinta rikosasioissa voi olla riippuvainen asianosaisten toiveista, vaan tuomioistuimen on voitava harkita, minkälaista kokoonpanoa asiassa on syytä käyttää. Yhden tuomarin kokoonpano voisi tällöin olla lähtökohtaisesti aina käytettävissä, milloin mistään syytteessä tarkoitettusta yksittäisestä rikoksesta ei olisi säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Mikäli oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 6 §:n 2 momentti päädyttäisiin säätämään ehdotetussa muodossa, seurauksena voisi ääritilanteessa olla esimerkiksi se, että ryöstöä koskevaan juttuun liittyvän sakolla rangaistavan rikoksen osalta vastaajana oleva henkilö voisi estää jutun ohjautumisen yhden tuomarin kokoonpanoon, johon päärikoksen vastaaja ja asianomistaja suostuisivat.

Kokoonpanon vahventaminen yhdellä lainoppineella jäsenellä

Työryhmän ehdotukset

Ehdotus kokoonpanon vahventamisesta yhdellä tuomarilla on kannatettava ja sen voidaan olettaa lisäävän usean tuomarin kokoonpanojen käyttöä.

Tuomariliitto toteaa vielä, että myös ehdotetun kahden tuomarin kokoonpanon suhde kolmen tuomarin kokoonpanoon jää mietinnön valossa epäselväksi. Suhdetta on käsitelty lähinnä esityksen vaikutuksia koskevassa osassa (s. 51 – 52). Kahden tuomarin kokoonpanon käyttäminen olisi sinänsä

varsin laajasti mahdollista, mikäli yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa laajennetaan ehdotetulla tavalla. Tällöin se muodostuisi tosiasiaassa käytettävissä olevaksi vaihtoehdoksi kolmen tuomarin kokoonpanolle esimerkiksi sellaisissa laajoissa talousrikosasioissa, joita nykyisin on käsitelty tuossa kokoonpanossa. Toden-näköistä onkin, että kahden tuomarin kokoonpanolla tulisi olemaan merkittävästi käyttöä käräjäoikeuksissa tarkoituksenmukaisuussyistä johtuen.

Tuomariliitto toteaa selvyuden vuoksi, että käräjänotaari ei voi tuomioistuinharjoittelusta annetun lain 16 §:n mukaan toimia toisena jäsenenä kahden tuomarin kokoonpanossa.

Tuomariliiton ehdotukset

Tuomariliitto ehdottaa aikaisemmassa lausunnossaan esitetyistä syistä, että käräjäoikeuden kokoonpanon tulisi laajassa riita-asiassa, jossa pääkäsitteilyn toimittaminen on tarpeen, koostua vähintään kahdesta lainoppineesta jäsenestä.

Tuomariliitto katsoo, että nyt kysymyksessä olevan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n muutosehdotuksen yhteydessä olisi lisäksi arvioitava sotilasoikeudenkäyntilain 17 §:n äänestysäännöksen soveltumista tilanteessa, jossa käräjäoikeuden kokoonpanoa on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n nojalla vahvennettu yhdellä lainoppineella jäsenellä. Ehdotetun säännöksen sanamuodon mukaan käräjäoikeudessa olisi mahdollista vahventaa myös sotilasoikeudenkäyntiasian kokoonpanoa yhdellä lainoppineella jäsenellä. Tällöin kokoonpano muodostuisi kahdesta lainoppineesta jäsenestä ja kahdesta sotilasjäsenestä. Sotilasoikeudenkäyntilain 17 §:n mukaan vastaajaa ei saa tuomita rangaistukseen vastoin puheenjohtajan mielipidettä eikä ankarampaan rangaistukseen kuin puheenjohtaja kannattaa. Äänestystilanteessa tästä seurannee, että toinen lainoppinut jäsen ja kaksi sotilasjäsentä eivät yhdessäkään voisi tuomita vastaajaa rangaistukseen vastoin puheenjohtajan kantaa eivätkä tuomita ankarampaa rangaistukseen kuin mitä puheenjohtaja kannattaa.

Kolmen tuomarin kokoonpano

Tuomariliitto katsoo aikaisemmassa lausunnossaan esitetyistä syistä, että vakavimmissa rikosasioissa kolmen tuomarin kokoonpano tulisi säätää pakolliseksi. Johdonmukaisuuden vuoksi enimmäisrangaistuksen jostakin syytteessä tarkoitettu rikoksesta tulisi tällöin edellyttää olevan ankarampi kuin kuusi vuotta vankeutta.

Kokoonpanosta päättäminen

Jäljempänä käsitellyt kokoonpanosta päättämistä koskevat ongelmat liittyvät lähinnä käräjäoikeuksiin. Tämän vuoksi kokoonpanosta päättämistä koskeva osuus on sisällytetty tähän lausunnon kohtaan, vaikka mietinnössä ehdotetaan kokoonpanon vahventamista koskevan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n muuttamista myös hovioikeuksia koskevalta osalta.

Nyt ehdotettujen muutosten myötä yleisissä tuomioistuimissa olisi käytettävissä aiempaa merkittävästi joustavammin erilaisia laillisia kokoonpanovaihtoehtoja. Sitä, kuka viime kädessä päättää yksittäisessä asiassa käytettävästä kokoonpanotyypistä rikosasioissa, ei kuitenkaan ole ainakaan riittävän selkeästi säädetty laissa.

Myöskään riita-asioiden ja riitaisten hakemusasioiden osalta kokoonpanosta päättävästä tahosta ei ole nimenomaista säännöstä. Näissä asioissa ei Tuomariliiton käsityksen mukaan kuitenkaan ole käytännössä vallinnut epäselvyyttä siitä, etteikö valmistelusta vastaava tuomari käyttäisi päätösvaltaa sen suhteen, käsitelläänkö asia oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa vai saman luvun 5 §:n 1 momentin 3 kohdan nojalla yhden tuomarin kokoonpanossa. Päätösvallan kuuluminen valmistelusta vastaavalle tuomarille on myös selkeästi pääteltävissä siitä, että tuomioistuimen on ennen kokoonpanoratkaisun tekemistä 5 §:n 2 momentin mukaan varattava asianosaisille tilaisuus lausua käsityksensä täysilukuisen kokoonpanon tarpeellisuudesta. Tällaisen asianosaiskeskustelun toteuttaminen ja sen jälkeen tapahtuva päätöksenteko, joka lain esitöistä (LaVM 12/2002 vp s. 7) ilmenevällä tavalla voi edellyttää perusteltavan prosessipäätöksen tekemistä, voi kuulua vain asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, ei sen sijaan tuomarin hallinnollisille esimiehille.

Lakiin ei sisälly määräyksiä kokoonpanon oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettua vahventamisesta päättävästä tahosta, mutta tuomioistuinlakipaketin esitöissä olevan tuota säännöstä koskevan perustelulausuman (HE 7/2016 vp s. 145) mukaan kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari. Tarkoituksena on ilmeisesti ollut, että asiasta määrättäisiin työjärjestystasolla. Myös nyt lausuttavana olevan työryhmän mietinnön perusteluissa (s. 67) on toistettu näkemys siitä, että kokoonpanon vahventamisesta päättäisi päällikkötuomari.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentissa on säädetty asian siirtämisestä käräjäoikeuden yhden tuomarin kokoonpanosta täysilukuiseseen kokoonpanoon seuraavaa:

"Jos käräjäoikeus käsitellessään asiaa 6 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa katsoo, että asia on käsiteltävä käräjäoikeuden 1 §:ssä tarkoitettussa kokoonpanossa, asia on siirrettävä sanotussa kokoonpanossa käsiteltäväksi."

Edellä mainitun säännöksen esitöistä (HE 85/2008 vp s. 20) ilmenee, että säännöstä on tarkoitettu sovellettavan myös asian siirtämiseen kolmen tuomarin kokoonpanoon niissä tilanteissa, joissa siirtämistarve perustuu asian laatuun.

Asian siirtämisestä lautamieskokoonpanosta kolmen tuomarin kokoonpanoon ei sen sijaan lakiin sisälly säännöksiä. Tuomariliiton käsityksen mukaan tämä onkin ymmärrettävää jo siitä syystä, että kokoonpanoratkaisut pääsääntöisesti tehdään valmisteluvaiheessa. Kysymys lautamieskokoonpanon käsiteltäväksi jo määrätyn jutun siirtämisestä kolmen tuomarin kokoonpanoon saattaisi istuntovaiheessa ehkä tulla pohdittavaksi tilanteessa, jossa pääkäsittely joudutaan peruuttamaan ja samalla ilmenee oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuja syitä kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseen.

Kun päätösvalta siitä, käsitelläänkö yhden tuomarin toimivaltaan kuuluva asia yhden tuomarin kokoonpanossa vai lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa, kuuluu edellä mainittu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin säännös huomioon ottaen joka tapauksessa asian valmistelusta vastaavalle tuomarille, luonnolliselta tuntuisi, että päätösvalta asian siirtämisestä lautamieskokoonpanosta kolmen tuomarin kokoonpanoon tai kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä jo alun perin lautamieskokoonpanon asemesta kuuluisi myös aina valmistelusta vastaavalle tuomarille. Tämä olisi johdonmukaista jo sen vuoksi, että valmistelusta vastaavalla tuomarilla on säännönmukaisesti parhaat edellytykset arvioida, millaisen kokoonpanon käyttäminen asianomaisessa jutussa on perusteltua. Epäjohdonmukaista sen sijaan olisi, että valmistelusta vastaava tuomari voisi päättää asian siirtämisestä kolmen tuomarin kokoonpanoon yhden tuomarin toimivaltaan kuuluvia lievemmin rangaistavia rikoksia koskevissa, lähtökohtaisesti vähemmän vaativissa asioissa (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n 1 momentin nojalla), mutta ei sitä vastoin vakavimpia rikoksia koskevissa, lähtökohtaisesti vaativimmissa asioissa, jotka on käsiteltävä täysilukuisessa kokoonpanossa.

Tuomariliitto toteaa, että nykyinen lainsäädännön tila kokoonpanon vahventamisesta päättävää tahoja koskevalta osalta on epätydyttävä. Tuomariliitto huomauttaa lisäksi siitä, että sekä Itä-Suomen että Turun hovioikeuden työryhmän mietinnöstä antamissa lausunnoissa päätöstä kokoonpanon vahventamisesta on pidetty asiaa käsittelevälle kokoonpanolle kuuluvana lainkäyttöratkaisuna.

Nykytilanteessa käytännön ongelmana on ollut se, että joissakin käräjäoikeuksissa päätösvalan sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:n mukaisen vahvennetun kokoonpanon että kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisestä on tulkittu kuuluvan päällikkötuomarille ja että laamannit tai osastonjohtajat, joille tosiasiallista ratkaisovaltaa on saatettu delegoida, eivät resurssisyistä aina ole suostuneet laajennettuun kokoonpanoon (vahvennettu lautamieskokoonpano tai kolmen tuomarin kokoonpano), vaikka valmisteleva tuomari on sitä pitänyt tarpeellisena ja pyytänyt määrättäväksi. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että näitä kokoonpanoja ei edes pyydetä, vaikka asian laatu tai laajuus taikka muut erityiset seikat sitä edellyttäisivät. Tilanne on sitäkin epätydyttävämpi, kun käsitys päällikkötuomarin päätösvalasta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen näyttää ainakin osittain olevan ristiriidassa sekä oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:n sanamuodon että sen esitöiden kanssa, eikä lakitekstistä näytä löytyvän tukea myöskään päätösvalalle oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä tarkoitettua vahvennetun kokoonpanon käyttämisen eikä

täysilukuisessa kokoonpanossa käsiteltäväksi säädetyissä asioissa kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen suhteen.

Tuomariliitto korostaa, että kokoonpanon vahventaminen ei saa jäädä riippumaan tuomioistuimen työ- tai resurssitilanteesta. Lakivaliokunta on toistuvasti korostanut, että lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa, ja edellyttänyt käräjäoikeuksien käyttävän nykyistä useammin vahvennettuja tai kolmen tuomarin kokoonpanoja (esim. LaVM 24/2014 vp).

Tuomariliitto toteaa, että lisäjäsenen tarpeellisuuden tai tarpeen kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämiseen voi sinänsä tunnistaa yhtä lailla päällikkötuomari tai osastonjohtaja kuin asiaa käsittelevä tuomari. Siten voidaan pitää puolustettavana näkemystä, että myös ensiksi mainituilla tulisi olla mahdollisuus päättää kokoonpanon laajentamisesta. Tuomariliitto katsoo kuitenkin, että päätösvallan laajennettujen kokoonpanojen käyttämisestä tulisi siitä riippumatta, luovutaanko lautamiesjärjestelmästä vai ei, kuulua viime kädessä sille tuomarille, jolle asia on jaettu käsiteltäväksi ja joka siis asian valmistelusta vastaa. Vain tällä tavoin voidaan niissäkin tapauksissa, joissa päällikkötuomari tai osastonjohtaja suhtautuu kielteisesti sellaisen kokoonpanon käyttämiseen, turvata se, että kukin asia tulee käsiteltyksi sen laadun ja laajuuden kannalta riittävän vahvassa kokoonpanossa. Tämän vuoksi Tuomariliitto katsoo, että oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun tulisi ottaa nimenomainen ja yksityiselitteinen säännös asiasta.

Tuomariliitto pitää myös tärkeänä sitä, että kokoonpanoon osallistuvien muiden jäsenten määräytymisperusteista on olemassa menetelmä, jolla varmistetaan kokoonpanon riippumattomuus ja jäsenten valikoitumisen sattumanvaraisuus. Tuo menetelmä voi Tuomariliiton käsityksen mukaan olla määrätty tuomioistuimen työjärjestyksessä.

b) Lausuntonne hovioikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Tuomariliitto ehdottaa, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohtaa muutettaisiin niin, että hovioikeudessa yksi jäsen voisi muutoksenhakemuksen lisäksi ratkaista myös ensimmäisenä asteena hovioikeudessa käsiteltävän haastehakemuksen tai hakemuksen, joka on peruutettu kokonaan. Hovioikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemiä asioita on tosin vähän, ja haastehakemuksen tai hakemuksen peruuttaminen sellaisessa asiassa on harvinaista. Ehdotettua muutosta puoltavat kuitenkin johdonmukaisuussyyt. Myöskään asianosaisen oikeusturva ei edellytä, että hovioikeus päättää hakemuksen tai haastehakemuksen jättämisestä sillensä kolmijäsenisessä kokoonpanossa.

Tuomariliitto pitää perusteltuna työryhmän ehdotusta siitä, että oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 11 §:ssä säädettäisiin mahdolliseksi vahventaa myös hovioikeuden yhden lainoppineen jäsenen kokoonpanoa. Vaikka yhden jäsenen kokoonpanon vahventamiseen hovioikeudessa ei pääsääntöisesti ole tarvetta, ehdotettu säännös toisi joustavuutta siihen, miten kokoonpanoa voidaan vahvistaa esimerkiksi vaativissa turvaamistointa tai täytäntöönpanon kieltämistä tai

keskeyttämistä koskevissa asioissa, jotka ovat päivystysluonteisia ja joissa toisaalta kolmen jäsenen kokoonpano ei useinkaan ole tarpeen.

c) Lausuntonne korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevistä muutosehdotuksista

Tuomariliitto kannattaa mietinnössä ehdotettuja muutoksia korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskeviin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 9 §:n ja 10 §:n säännöksiin sekä ehdotettua uutta saman luvun 10 a §:n säännöstä.

3. Kirjallinen menettely

Lausuntonne kirjallista menettelyä koskevistä muutosehdotuksista

Tuomariliitto pitää hyvänä ehdotusta siitä, ettei esitutinnan jälkeen annettavalta asianomistajan suostumukselta edellytetä enää kirjallista muotoa. Kerrottu muutos nopeuttaa kirjallisen menettelyn rikosasioiden käsittelyaikoja ja yksinkertaistaa menettelytapoja.

Mietinnössä ehdotetaan kirjallisen menettelyn osalta, että vastaajalle olisi annettava haastehakemuksen yhteydessä tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältäisi rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Tuomariliitto toteaa, että edellä kerrottu on sinällään jo paljolti nykyisin käytössä, mutta pitää hyvänä sitä, että käytännön yhdenmukaistamiseksi asiasta säädettäisiin lain tasolla. Tuomariliitto korostaa kuitenkin sitä, että kysymyksessä on vain syyttäjän kannanotto seuraamuksesta ja ettei tuomioistuimien ole sidottu siihen rangaistusseuraamusharkinnassaan. Kirjallisen menettelyn haasteasiakirjoja tulisi täydentää tätä koskevalla maininnalla, jotta vastaajille ei jäisi seuraamuskannanoton luonteesta virheellistä käsitystä.

Tuomariliitto ei pidä hyvänä muutoksena sitä, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun 2 §:ssä säädettäisiin 14 päivän määräajasta, jonka kuluessa vastaajan tulisi haasteen tiedoksiannosta kirjallisesti ilmoittaa, tunnustaako hän syytteessä kuvatun teon sekä luopuuko hän oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuuko asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä. Tällaiselle erilliselle lainkohdasta ilmenevän määräajan asettamiselle ei ole tarvetta. Ehdotetun lainkohdan perusteluista nimenomaisesti ilmenee myös, että kerrottu määräaika ei olisi tuomioistuinta sitova, vaan vain sitä ohjaava (s. 75). Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että lakia on tulkittava sanamuotonsa mukaisesti, eikä sen sisällöstä voida säätää perusteluilla. Nyt kysymyksessä olevan määräajan kohdalla ehdotetun lainkohdan sanamuoto ja sen perustelut poikkeavat toisistaan.

Lisäksi tuomioistuimien asettaa aina käytännössä itse määräajan kerrotun ilmoituksen tekemiselle, eikä säännöksen siten voida katsoa millään tavoin myöskään yhdenmukaistavan tai nopeuttavan kirjallista menettelyä. Syyttäjähaastetilanteiden osalta on helposti valtakunnallisesti tai alueellisesti erikseen sovittavissa, mitä määräaika syyttäjät käyttävät haasteissaan, eikä tätä varten ole tarpeen asettaa laissa erillistä määräaika. Tuomariliitto korostaa erityisesti myös sitä, että tarpeettomista

määräajoista lainsäädännössä tulisi ylipäänsä luopua ja sellaisten säätämistä tulisi välttää. Tuomariliitto ehdottaakin, että lainkohdan sisältö vastaisi edelleen nykyisin voimassa olevaa lainkohtaa, jonka mukaan kerrottu ilmoitus tulee tehdä ”tuomioistuimen määräämässä ajassa”.

4. Yhden kosketuksen periaate

Lausuntonne paikallapysymisvelvollisuutta haasteen tiedoksiantamista varten koskevasta ehdotuksesta (ETL 10:2a)

Tiedoksiantoon kohdistuva uudistus on kannatettava. Mietintöön sisältyvä ehdotus mahdollisuudesta epäillyn pitämiseen poliisin hallussa tiedoksiantoon saakka on sinänsä asianmukainen.

5. Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Lausuntonne syytetyn läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevista muutosehdotuksista (ROL 8 luku ja OK 26:20)

Tuomariliitto kannattaa sitä, että vastaajan henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia säännöksiä tarkistetaan. Tuomariliitto kuitenkin toteaa, että nyt ehdotettu sääntely ei ole kaikilta osin yksiselitteinen ja säädösteknisesti onnistunut.

Esimerkiksi ehdotettu sääntelytapa, jossa muutoksia toteutettaisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 3 §:ssä muuttamatta 1 ja 2 pykälää, ei ole johdonmukainen ja johtaa päällekkäiseen sääntelyyn. Lisäksi ehdotettu 8 luvun 3 §:n 1 momentti on liian ehdoton. Siinä ei ole otettu huomioon mahdollisuutta käsitellä asiaa kirjallisessa menettelyssä.

Tuomariliitto ehdottaa, että vastaajan läsnäoloa ja poissaolokäsittelyä koskevat säännökset arvioidaan tässä yhteydessä kokonaisuudessaan uudelleen. Arviointi on tehtävä erikseen kärjäoikeuden ja hovioikeuden osalta. Hovioikeuden osalta on eriteltävä vastaajan läsnäolovelvollisuus hänen oman valituksensa, kanssavastaajan valituksen ja vastapuolen (syyttäjä tai asianomistaja) valituksen osalta.

Tapahtuneen kehityksen mukaisesti läsnäolovelvollisuuden sijaan läsnäoloa voidaan arvioida vastaajan läsnäolo-oikeudesta lähtien. Tämä on seurausta muun ohella siitä, että vastaajalla on oikeus olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen. Tämän eron tulisi kuitenkin ilmetä selkeästi myös säännöksistä. Lisäksi ne tilanteet, joissa vastaajalla on läsnäolovelvollisuus, on todettava yksiselitteisesti.

Vastaajan läsnäolovelvollisuus kärjäoikeudessa

Käytännössä vastaajan läsnäolovelvollisuus käräjäoikeudessa voidaan eritellä seuraaviin viiteen tyyppitilanteeseen, joiden tulisi ilmetä laista nyt ehdotettua yksiselitteisemmin ja johdonmukaisemmin:

(1) Kirjallinen menettely.

Asia voidaan ratkaista kirjallisessa menettelyssä, jos vastaaja luopuu muun ohella oikeudestaan asian suulliseen käsittelyyn. Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa.

(2) Asian ratkaiseminen vastaajan suostumuksesta riippumatta ja vastaajan (ja hänen asiamiehensäkin) poissaolosta huolimatta.

Edellytyksenä on muun ohella, että vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja että seuraamus ei ylitä tiettyä ankaruustasoa (nyt vankeutta 3 kuukautta). Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 11 §:ssä. Tämän säännöksen soveltamisalaa ei ole esitetty laajennettavaksi.

(3) Asian ratkaiseminen vastaajan suostumuksella hänen (ja hänen asiamiehensäkin) poissaolosta huolimatta.

Edellytyksenä on muun ohella, että vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen, että vastaaja on suostunut asian ratkaisemiseen ja että seuraamus ei ylitä tiettyä ankaruustasoa (nyt vankeutta 6 kuukautta, ehdotuksen mukaan 9 kuukautta). Tätä koskevat säännökset ovat oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 12 §:ssä. Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksesta ei käy ilmi, missä laajuudessa mainittua säännöstä on toistaiseksi sovellettu. Tuomariliiton käsitys on, että nimenomaisen suostumuksen saamisen epävarmuuteen liittyvien kokemusten vuoksi ainakin osassa käräjäoikeuksia nykyistä 12 §:ää ei juurikaan sovelleta vaan vastaaja haastetaan vastaamaan pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti, jos odotettavissa on kolmea kuukautta ankarampi rangaistus. Sen vuoksi ehdotettu muutos ei välttämättä merkittävästi keventäisi prosesseja.

(4) Asia voidaan ratkaista, jos vastaaja on asianmukaisesti edustettuna, vaikka hän ei olisikaan henkilökohtaisesti läsnä.

Tämä asiaryhmä olisi uusi. Muutos olisi merkittävä siihen nähden, että tällä hetkellä vankeusrangaistuksen tuomitseminen edellyttää vastaajan henkilökohtaista kuulemistä lukuun ottamatta 8 luvun 11 ja 12 §:ssä säädettyjä poikkeuksia. Ehdotuksen mukaan vastaajan henkilökohtainen läsnäolo ei enää olisi riippuvainen asiassa tuomittavasta rangaistuksesta. Asiamies voisi edustaa vastaajaa kaikissa sellaisissa tilanteissa, joissa vastaaja ei ole käsiteltävän asian vuoksi vangittuna ja joissa tuomioistuimien ei katso vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeelliseksi. Tuomariliitto viittaa tältä osin siihen, mitä jäljempänä on todettu vastaajan henkilökohtaisen läsnäolon tarpeellisuudesta. Tuomariliitto myös toteaa, että käytännössä asiamiehen tiedossa ei useinkaan ole, mistä syystä vastaaja on avustajan kanssa käydyn neuvottelun

jälkeen jäänyt pois pääkäsittelystä tai onko poissaololle mahdollisesti laillinen este. Tämä voi johtaa siihen, että huolimatta asiamiehen asianmukaisesta läsnäolosta pääkäsittely joudutaan peruuttamaan vastaajan poissaolon syy selvittämiseksi.

(5) Asia voidaan ratkaista vain, jos vastaaja on henkilökohtaisesti läsnä ainakin tietyn vähimmäisosan oikeudenkäynnistä.

Ehdotuksen mukaan tämä koskisi ensinnäkin asioita, joissa vastaajan läsnäolon katsotaan olevan asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeen, ja toiseksi tilanteita, joissa vastaaja on käsiteltävän asian vuoksi vangittuna. Viimeksi mainitussakaan tilanteessa vastaajalla ei olisi velvollisuutta olla läsnä koko pääkäsittelyn ajan. Tuomariliitto toteaa, että käytännössä vastaajan velvollisuus olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä rajoittuisi todennäköisesti syytteeseen vastaamiseen ja hänen henkilökohtaiseen kuulemiseensa todistelutarkoituksessa tai, ellei hän halua tulla kuulluksi, siltä osin kuin vastaajan esitutkinnassa antamaan kertomukseen halutaan viitata oikeudenkäyntiaineistona.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että se, milloin vastaajan henkilökohtainen läsnäolo on 8 luvun 1 §:n 1 momentissa tarkoitettua asian selvittämiseksi tarpeen, ei ole oikeuskäytännössä täysin vakiintunut. Suppeimman näkemyksen mukaan vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen tarpeettomuus koskee vain tilanteita, joissa epäilty on yksiselitteisesti tunnustanut rikoksen esitutkinnassa. Tämän kannan mukaan vastaajaa olisi kuultava henkilökohtaisesti aina, jos asiassa otetaan vastaan muuta henkilötodistelua. Toisaalta on korostettu, että vastaajalla ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen, ja että syyttäjä tai asianomistaja arvioi, mitä näyttöä hän haluaa asiassa esittää. Tämän kannan mukaan on katsottu riittäväksi, että vastaajalle varataan tilaisuus tulla kuulluksi. Tällöin merkitystä on annettu myös sille, että kysymys on usein lievistä rikosasioista, joissa henkilökohtaisen kuulemisen toteuttaminen viime kädessä pakkokeinoja käyttäen olisi epäsuhteessa käsiteltävästä asiasta odotettavissa olevaan rangaistukseen. Läsnäolo on nähty pikemminkin oikeutena kuin velvollisuutena.

Tuomariliitto esittää vielä jatkovalmistelussa selvitettäväksi, voitaisiinko säätää mahdollisuudesta käsitellä ja ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta myös sellaisessa tilanteessa, jossa vastaaja on aiemmin haastettu vastaamaan syytteeseen henkilökohtaisesti, mutta hän on jäänyt saapumatta käräjäoikeuteen, ja hän pysyttelee tavoittamattomissa niin, ettei häntä voida kutsua tai tuoda uuteen pääkäsittelyyn. Sääntely vastaisi sitä, mitä mietinnössä on kerrottu Ruotsin RB 46 luvun 15 a §:n sisällöstä (s. 24). Sääntelyä harkittaessa on otettava huomioon, että käräjäoikeuksissa on ns. keskeytystilassa vireillä lukuisia asioita, joissa vastaaja on jäänyt pois ja joissa häntä ei ole enää tavoitettu haastettavaksi istuntoon ratkaisun uhalla tai tuotavaksi istuntoon. Kysymys on yleensä muista kuin vakavista asioista, joten vastaajan vangitseminen ja tuominen istuntoon eurooppalaisen pidätysmääräyksen nojalla ei tule kysymykseen. Käytännössä vastaajat on etsintäkuulutettu ja asia otetaan esille kerran tai pari kertaa vuodessa, kunnes vastaaja (harvoin) tavoitetaan tai kunnes rikoslain 8 luvun 6 §:ssä säädetty rangaistuksen tuomitsemisen estävän vanhentumisen määräaika – eli asioiden laadun vuoksi yleensä 10 vuotta – on kulunut.

Vastaajan läsnäolovelvollisuus hovioikeudessa

Tuomariliitto pitää tarpeellisena, että valittajana olevan vastaajan läsnäolovelvollisuutta hovioikeudessa koskevat säännökset saatetaan vastaamaan viimeaikaista oikeuskäytäntöä.

Tuomariliitto viittaa lausuntonaan niihin näkökohtiin, jotka Suomen Lakimiesliiton lausuntoon liitettyssä hovioikeudenneuvos, dosentti Aki Rasilaisen muistiossa 14.8.2017 on todettu.

Tuomariliitto kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että käytännössä asiamiehellä ei useinkaan ole tietoa siitä, minkä vuoksi valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois pääkäsittelystä eli onko hän tarkoittanut lähettää sijaansa asiamiehen ja onko asiamiehellä siten valtuus toimia valittajan poissa ollessa, onko kysymys laillisesta esteestä vai onko valittaja tarkoittanut jäädä istunnosta kokonaan pois, jolloin asiamiehelläkään ei liene valtuutusta enää ajaa valitusta.

Kuten muistiossa on todettu, on myös tulkinnanvaraista, mihin oikeudenkäyntiaineistoon pääkäsittelyssä voidaan vedota, kun valittajana oleva vastaaja on jäänyt pois ja asia käsitellään vain asiamiehen läsnä ollessa.

6. Videoyhteyden käyttö

Lausuntonne videoyhteyden käyttöä koskevista muutosehdotuksista

Tuomariliitto on aiemmassa lausunnossaan alun perin vastustanut videoyhteyden käytön laajentamista nykyisestä. Lienee kuitenkin selvää, että käräjäoikeusverkoston rakenneuudistuksen (HE 270/2016 vp) aiheuttama käräjäoikeusverkoston merkittävä supistuminen luo tarpeen videoyhteyksien käytön laajentamiselle käräjäoikeusverkoston harventamisesta johtuvien välimatkojen pitenemisestä aiheutuvien kustannusten vähentämiseksi. Vaikka kerrottu syy ei ole oikea lähtökohta videoyhteyksien käyttöalan laajentamiselle, tämä laajentaminen on kuitenkin samasta syystä tarpeen kansalaisten oikeusturvan saatavuuden takaamiseksi. Tämän vuoksi muutosehdotukset ovat lähtökohtaisesti kannatettavia.

Videoyhteyden käytön laajentamista ei kuitenkaan edelleenkään voida toteuttaa ennen kuin on varmistettu, että tarpeelliset laitteet ja tekniset valmiudet sekä turvajärjestelyt ja asianmukaiset tilat ovat olemassa. Lisäksi videoyhteyden käytön laajentaminen tulee toteuttaa asianmukaisesti ja oikeusturvanäkökohdat huomioon ottaen. Tuomariliitto toteaa, että tällä hetkellä videoyhteyksien toimintavarmuus ei ole asianmukaisella tasolla, mikä on johtanut muun muassa siihen, että videoyhteyden kautta kuultaviksi aiottuja henkilöitä on jouduttu oikeudenkäynneissä kuulemaan puhelimitse, vaikka kaikki laissa säädetyt puhelinkuulemisen edellytykset eivät ole täyttyneet.

Erityisesti Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että mikäli asianosaisten kuuleminen toteutuu muualla kuin tuomioistuimen tiloissa (etäosallistuminen oikeudenkäyntiin), videoyhteyden käytön laajentaminen sisältää useita riskejä, jotka on otettava huomioon jo käyttöönoton laajentamista harkittaessa. Videoyhteyden käytön laajentamisen ehdottomana edellytyksenä sitä, että sitä varten on käytössä tarvittava määrä asianmukaisesti toimivia laitteita. Lainsäädännön muutosten lisäksi videoyhteyden kuvan ja äänen laadun, toimintavarmuuden ja tietoturvan on oltava oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tasolla. Myös itse kuulemistilan on oltava kuulemistilanteisiin soveltuva ja asianmukainen.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää kuulemistilojen ja etäosallistumisen turvallisuusjärjestelyihin. Sekä kuultavan henkilön että muiden henkilöiden turvallisuus on taattava myös tuomioistuimen ulkopuolisissa tiloissa. Turvallisuuden takaamiseksi tiloihin tuleville on tehtävä turvatarkastus ja kuulemistilaan on järjestettävä valvonta. Kuulemistilaisuuden asianmukaisuus on kyettävä varmistamaan ja poissulkemaan mahdolliset painostustilanteet. Edellä kerrottu tarkoittaa sitä, että videokuuleminen sitoo myös henkilöstöresursseja ja siten aiheuttaa merkittäviä kuluja. Tuomioistuimella tulee säilyttää viimekätinen harkintavalta siitä, onko videokuuleminen soveltuva kuhunkin asiaan. Videokuulemisen tulee siis olla vain mahdollinen vaihtoehto.

Myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat kysymykset tulee huomioida jo ennen laajentamisen käyttöönottoa. Erityisesti huomiota on kiinnitettävä siihen, onko etäosallistumiseen tarkoitettu tila ”istuntopaikkaan” rinnastettava tila, jonne yleisöllä on vapaa pääsy.

Tuomariliitto kannattaa ehdotusta siitä, että tuomioistuin voisi sallia rikosasian asianosaisten ja siten myös vastaajan nykyistä laajemmin osallistua istuntoon videoneuvottelua käyttäen. Tuomariliitto sen sijaan ei näe syytä siihen, että tunnustamisoikeudenkäynnin järjestämistä videoneuvotteluyhteyden välityksin olisi erikseen rajoitettava ehdotetun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n 5 momentin mukaisesti. Tuomariliiton näkemyksen mukaan asia voidaan jättää ehdotetun videoneuvottelua koskevan pääsäännön varaan eli että vastaaja suostuu videoneuvotteluun ja että tuomioistuin katsoo videoneuvottelun soveliaaksi.

Tuomariliitto toteaa lopuksi, ettei videoyhteyden käytön laajentaminen edelleenkään vähennä tuomioistuinten henkilöstöressurssitarpeita, eikä siitä aiheudu tarvittavien laite- ja tilainvestointien vuoksi muitakaan säästöjä. Päinvastoin on todennäköistä, että videoyhteyden käytön laajentaminen lisää ainakin aluksi merkittävästi oikeudenhoidon kustannuksia. Videoyhteyksien käytön laajentaminen saattaa sinänsä säästää vankilaviranomaisten, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisien vastaajan oikeuteen tuomisesta aiheutuneita ja muita vastaavia kuluja, mikäli vastaajan kuuleminen voidaan toteuttaa vankilasta tai poliisilaitokselta käsin. Tämä ei kuitenkaan vaikuta tuomioistuinlaitoksen resurssitarpeita vähentävästi.

7. Muut ehdotukset

a) Lausuntonne pääkäsittelyn lykkäämistä koskevista muutosehdotuksista (OK 6:11 ja ROL 6:11)

Tuomariliitto kannattaa mietintöön sisältyviä muutosehdotuksia pääkäsittelyn lykkäämistä koskeviin oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 11 §:ään ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:ään.

b) Lausuntonne riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevista muutosehdotuksista (OK 5:5–6 ja ROL 7:4–5)

Tuomariliitolla ei ole huomautettavaa riita-asian vireillepanoa koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin ehdotetusta uudesta sanamuodosta. Mainitun lainkohdan täydentäminen siltä osin, että siinä mainitaan puutteellisen haastehakemuksen lisäksi myös epäselvä ja sekava haastehakemus tuo lain esitöiden (HE 32/2001 vp s. 34) perustelut säännöstasolle. Vastaava koskee myös täydennyskehotuksen sisältöä koskevaa sääntelyä.

Sen sijaan kanteen tutkimatta jättämistä ja ratkaisemista vastausta pyytämättä koskevan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n ehdotettu sanamuoto on sekava ja epäjohdonmukainen, eikä sen sanamuoto vastaa kaikilta osin sille mietinnössä (s. 68 – 69) esitettyjä perusteluja. Tuomariliitto kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Pykälän ehdotettu sanamuoto on 1 momentin osalta sinänsä selvä ja asettaa seurauksen sille, ettei kantaja ole täydentänyt kannettaan täydennyskehotuksessa pyydetyllä tavalla.

Pykälän 2 momentin ensimmäinen virke kanteen tutkimatta jättämisestä silloin, kun kanne on nostettu vastapuolen tai muun henkilön oikeuksien loukkaamiseksi, puuttuu sinänsä oikeuselämässä esiintyvään konkreettiseen ongelmaan. On kuitenkin syytä epäillä, että lainkohdan soveltamisala jäisi hyvin suppeaksi siitä huolimatta, että oikeuskäytännössä oikeuden väärinkäyttöä on käsitelty myös korkeimman oikeuden ratkaisuihin. Käytännössä sellaiset tilanteet, joissa kerrotun tyyppinen kanne voitaisiin jättää heti tutkimatta vastausta pyytämättä, jäävät harvinaisiksi. Pikemminkin on syytä arvioida, että tutkimatta jättämistä koskeva päätös edellä kerrotussa tilanteessa tulisi käytännössä edellyttämään vähintäänkin vastauksen pyytämistä vastaajalta sekä todennäköisesti myös lausuman pyytämistä kantajalta vastauksen johdosta tai jopa suullisen valmisteluistunnon toimittamista.

Tuomariliitto epäilee, onko ehdotettu 6 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen säännös lainkaan tarpeellinen. Niissä tilanteissa, joissa haastehakemus/hakemus on puutteellinen, epäselvä tai sekava, tutkimatta jättämiseen voitaisiin päätyä jo 6 §:n 1 momentin nojalla. Jos taas kanne on selvästi perusteeton, se on hylättävä 6 §:n 3 momentin (nykyisin 6 §:n 2 momentti) nojalla. Niissä ehdotetun 6 §:n 2 momentin ensimmäisessä virkkeessä tarkoitetuissa tilanteissa, joissa kannetta ei ole edellä todetuista syistä jätettävä tutkimatta tai hylättävä, asian ratkaiseminen edellyttää tosiasiallisesti vähintäänkin jonkinasteista asian tutkimista. Näitä tilanteita varten nykyiset menettelysäännökset tarjoavat riittävät vaihtoehdot eri juttujen käsittelylle.

Ehdotetun 6 §:n 2 momentin toisessa virkkeessä (”Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen

hyväksymiselle ole edellytyksiä.”) tarkoitetuissa tilanteissa kysymys on tosiasiaa kanteen hylkäämistä koskevasta aineellisoikeudellisesta ratkaisusta. Tällainen ratkaisu edellyttää aina asian tutkimista sekä todistusharkintaa, joka tehdään vasta ratkaistaessa asia joko asianosaisten suostumuksin kirjallisessa menettelyssä tai pääkäsittelyssä. Kysymys ei siten ole enää kanteen tutkimatta jättämisestä. Tuomariliitto ei pidä asianmukaisena tutkimatta jättämistä koskevien säännösten laajentamista kerrotun laiselle ”harmaalle alueelle”. Ehdotus ei siten tältä osin ole kannatettava.

Joka tapauksessa edellä kerrotun 2 momentin jälkimmäisen virkkeen, mikäli sitä ei siis jätetä kokonaan säätämättä, sekä 3 momentin sisällön, joka vastaa voimassa olevaa lainsäädännöstä (6 §:n 2 momentti), tulisi vähintäänkin olla erotettuna omaksi pykäläksi, esimerkiksi 6 a §:ksi: ”Tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton. Samoin on meneteltävä, jos haastehakemuksen ja siihen liitettyjen kirjallisten todisteiden perusteella on selvää, ettei kantajan vaatimuksen hyväksymiselle ole edellytyksiä.”

Ehdotetuista oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n 1 momentin ja 6 §:n 1 momentin muutoksista edellä lausuttu koskee myös ehdotuksia oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 4 §:n ja 5 §:n 1 momentin muutoksiksi.

Niin ikään Tuomariliitto viittaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 5 §:n ehdotetun uuden 2 momentin osalta ehdotetusta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin jälkimmäisestä virkkeestä edellä lausuttuun. Tuomariliitto pitää toissijaisesti perusteltuna myös ensiksi mainitun ehdotetun säännöksen ja saman pykälän 3 momentin (nykyinen 2 momentti) yhdistämistä omaksi pykäläksi edellä esitetyn mallin mukaisesti.

c) Lausuntonne ylimääräistä muutoksenhakua koskevista muutosehdotuksista (OK 31:14a ja OK 31:19)

Tuomariliitto kannattaa mietintöön sisältyvää ehdotusta oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 14 a §:n muuttamisesta niin, että tuomion purkamista haettaisiin asianomaisen tuomion antaneelta tuomioistuimelta, jos hakemus koskee pelkästään päiväsakon rahamäärän alentamista.

Tuomariliitto pitää niin ikään perusteltuna ehdotettua uutta oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 19 §:ää, jonka mukaan asianosainen saisi pääsääntöisesti käyttää ylimääräistä muutoksenhakekeinoa korkeimmassa oikeudessa samassa asiassa vain kerran.

8. Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä

Tuomariliitto kiinnittää tässä yhteydessä huomiota siihen, että mietinnössä ei ole käsitelty tiedoksiantosäännöksiä lukuun ottamatta ns. yhden kosketuksen periaatetta rikosasioissa.

Tuomariliitto esittää erikseen selvitettäväksi, että oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 14 §:n 1 momentin säännös tiedoksiannosta yhtiölle, osuuskunnalle, yhdistykselle tai muulle yhteisölle tarkistettaisiin vastaamaan nykyaikaisia viestivälineitä ja liiketoimintatapoja. Harkittavaksi olisi otettava esimerkiksi se, voitaisiinko lainkohdassa mainitun yhteisön edellyttää ilmoittavan rekisteritietoihinsa myös sähköinen osoite, joihin viranomaisten tiedoksiannot voitaisiin lähettää.

Tällä hetkellä oikeudenkäyntejä viivästyttää eräissä tapauksessa se, että yhtiön edustajat eivät oleskele Suomessa eikä yhtiöllä välttämättä ole kiinteää toimipaikkaa. Useassa tällaisessa tilanteessa sähköisesti suoritettu tiedoksianto tavoittaisi vastaanottajan varmemmin kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 7 §:n 1 momentissa säädetty viimesijainen mahdollisuus suorittaa tiedoksianto luovuttamalla asiakirjat paikalliselle poliisiviranomaiselle ja lähettämällä siitä ilmoitus postitse tai saman luvun 10 §:ssä säädetty tiedoksianto kuuluttamalla.

Esityksen vaikutuksista

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että esityksen taloudellisia vaikutuksia koskevassa jaksossa on arvioitu syntyvän säästöjä. Lähtökohta on virheellinen. Ensinnäkin prosessien keventämistä ei tule nähdä kustannussäästönä vaan olemassa olevien resurssien tehokkaana kohdentamisena. Toiseksi, kuten on jo edellä lausuttu, videoyhteyksien käytön laajentaminen oikeusturvan takaavalla tavalla ja asianmukaiset turvajärjestelyt edellyttävät huomattavaa lisäpanostusta tuomioistuinten voimavaroihin.

Vastaavalla tavalla kuin on korkeimman oikeuden osalta esitetty (s. 54) myös alempien oikeuksien oikeusprosessin keventämisestä vapautuvat voimavarat tulee siirtää vaativimpien asioiden käsittelyyn ja parantaa alempien oikeuksien mahdollisuuksia keskittyä päätehtäväänsä. Oikeudenkäyntimenettelyn painopisteen siirtäminen käräjäoikeuksiin ja hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän laajentaminen edellyttävät, että käräjäoikeuksissa käytetään nykyistä useammin laajennettuja ja kolmen tuomarin kokoonpanoja sekä panostetaan perustelujen laadukkuuteen.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon valmistelusta ovat vastanneet käräjätuomarit Pekka Louhelainen, Sari Nevalainen, Minna Hällström ja Paula Virrankoski sekä hovioikeudenneuvokset Wilhelm Norrman ja Kimmo Vanne.

Lausuntoasiaa on käsitelty Käräjäoikeustuomarit ry:n hallituksessa 11.8.2017, Suomen hovioikeustuomarit ry:n hallituksessa 31.8.2017 sekä Tuomariliiton oikeuspoliittisessa valiokunnassa ja hallituksessa 14.8.2017.

Vanne Kimmo
Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry